

Abordatge de l'abús sexual infantil en el lleure

**Eines per
treballar
l'abús sexual
amb infants,
adolescents
i joves**

Introducció

La prevenció de l'abús sexual infantil i la protecció de la infància és responsabilitat de totes les persones adultes que conformen la societat. Les famílies, la comunitat educativa, els professionals i, en general, qualsevol ciutadà major d'edat ha de vetllar pel benestar d'infants, adolescents i joves.

La prevenció de l'abús sexual infantil no pot recaure en els mateixos infants, ja que se'ls carregaria injustament amb una responsabilitat que no és seva i que no poden assumir.

És per això que, abans de treballar-ho amb infants, adolescents i joves, és fonamental abordar la problemàtica amb l'equip de monitors i monitores i amb les famílies. Per fer-ho, podeu consultar les altres guies sobre l'abús sexual infantil:

- ***Pautes d'actuació i orientacions per a tenir cura de les emocions***
- ***La comunicació amb les famílies***
- ***L'abús entre menors***

El propòsit d'aquest document és **definir els conceptes clau** que envolten la **sexualitat** en general, i l'**abús sexual infantil** en concret, per tal de facilitar a monitors i monitores el treball sobre aquesta temàtica amb infants, adolescents i joves.

La sexualitat no ha de treballar-se només en activitats puntuals, sinó que cal abordar-la de forma transversal **al llarg de tota la tasca educativa**, ja que està present en totes les edats i en tots els aspectes de la vida: en jocs, activitats, a l'hora d'anar a dormir, en la roba, el menjar...

Pensar i reflexionar amb **anticipació** sobre alguns aspectes permetrà, d'una banda, abordar amb major fluïdesa els moments en els quals, de forma inesperada, aflori la sexualitat i, de l'altra, dissenyar activitats per tal de **prevenir** l'abús sexual infantil.

Quins són els efectes de treballar per a la prevenció de l'abús sexual infantil?

Treballar amb infants, adolescents i joves per prevenir l'abús sexual infantil no vol dir responsabilitzar-los de si succeeix l'abús o no.

Treballar l'abús sexual infantil amb menors d'edat serveix per:

- ✓ **Disminuir el temps que passa entre que l'infant pateix un abús i ho explica.**
- ✓ **Reduir la confusió que genera en l'infant trobar-se en una situació que no entén.**
- ✓ **Acompanyar la família en la verbalització i orientar-la a seguir els passos pertinents.**
- ✓ **Atenuar possibles conseqüències de l'abús.**
- ✓ **Promocionar hàbits de salut sexual de forma sana i adequada al nivell de maduresa.**

Educar en els conceptes que es plantejaren a continuació augmentarà les possibilitats de **prevenir l'abús sexual infantil** i, alhora, promocionarà **bons hàbits de salut sexual** en població de totes les edats, hagin patit o no abús.

Al final de cada apartat, s'inclou una proposta bàsica d'activitat juntament amb una pregunta que us serà útil si voleu treballar directament l'abús sexual. Podeu desenvolupar-la com més us convingui.

Sobre el tabú i la confusió

Pel que fa al tabú

La sexualitat i l'abús sexual, tot i que cada vegada menys, continuen sent **temes** de **tabú** social. Per contra, no només és important parlar-ne, sinó que cal preguntar-se de què cal parlar i com s'ha de fer.

La **sexualitat**, enigmàtica i misteriosa, **confronta al subjecte amb allò que no sap**, ja que no ens ve donada i sabuda, sinó que és una dimensió que cal anar descobrint i construint des que naixem fins que morim, i que està en constant transformació.

A més a més, la descoberta i construcció de la sexualitat és sempre **única i singular**. Els gustos, els desitjos, els plaers, les pors, les angoixes, la identitat, les fantasies... són exclusius de cada persona i no són reproduïbles en les altres.

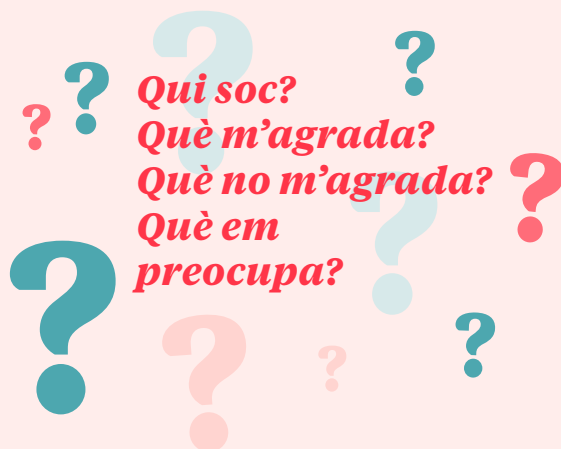
Una de les resistències a parlar de la sexualitat ve provocada, precisament, per la por a no saber-ne prou.

Abordar la sexualitat amb infants, adolescents i joves suposa **estimular la curiositat perquè pensin i es facin preguntes** com ara: Qui soc? Què m'agra-

Treballar la sexualitat no significa transmetre un saber tancat, sinó estimular la descoberta de la sexualitat a través de preguntes, dubtes, qüestionaments...

da? Com m'agrada? Què em preocupa? Què faig quan una cosa m'agrada? I quan em desagrada?... Són exemples de preguntes que estimulen la capacitat d'introspecció i autoconeixement.

Davant d'aquest tipus de preguntes convé que, monitors i monitores, no traspassin els dubtes i interrogants sobre la seva sexualitat al grup i evitar les respostes tancades i precipitades que només conduiran a obturar la curiositat i les ganes de saber-ne més, i suposaran la pèrdua d'una oportunitat per tal que l'infant explori i descobreixi la seva sexualitat.

Pel que fa a la confusió

La **confusió** i la **incertesa** son sentiments **inherents** al **desenvolupament de la sexualitat**, ja que moltes de les qüestions que s'hi refereixen estan encobertes i a vegades és difícil reconèixer sensacions (si alguna cosa ens ha agradat o no, si es vol repetir...).

Aquesta **confusió** es maximitza en els casos d'**abús sexual infantil**, en el qual es produeix un **forçament prematur** del desenvolupament sexual en una ment que no està preparada per entendre i pensar aquesta vivència.

Quedar sotmès a una vivència que la ment no és capaç d'entendre ni interpretar pot esdevenir un fet traumàtic.

Així doncs, convé definir alguns conceptes que ajudin a aclarir la confusió i que proporcionin **eines** als infants per tal que siguin capaços **d'explicar vivències relacionades amb la seva sexualitat**.

Sobre la intimitat

Intimitat és una paraula que prové del llatí 'inti-' (interior) i el sufix '-mus', que expressa superlatiu. Etimològicament parlant, *intimitat* és, doncs, el que tenim més endins. És important atorgar a aquest 'endins', no tant un sentit de profunditat, sinó un significat de pertinença. Així doncs, **intimitat és el que és més de cadascú**.

Una relació sana és aquella que respecta la intimitat dels seus integrants. Això significa respectar el cos, la distància personal, els desitjos, els límits, la privacitat... en el fons, es tracta de respectar la diferència entre les persones.

Una relació en la qual constantment s'està transgredint la intimitat de l'altre pot acabar esdevenint una relació abusiva.

La persona que perpetua un abús sexual infantil transgredeix tota mena de límits.

A continuació, explicarem els diferents tipus de transgressió de límits, així com les formes de forçament del subjecte.

El cos

Tot **el cos és íntim**, ja que aquest pertany a cadascú i ha de ser cadascú qui decideixi amb qui compartir-lo. No obstant això, hi ha unes parts que són més íntimes que les altres.

Els **genitals** (el penis i la vulva), el **cul**, els **pits** i la **boca** són les **parts més íntimes** perquè són les més sensibles, les que requereixen més cura i les que reaccionen més als estímuls, ja siguin plaents o desagradables.

Les parts íntimes són aquelles que estan directament relacionades amb el plaer.

Tot i que tradicionalment s'ha explicat que les parts íntimes són aquelles que ens tapem o que no es

veuen, aquesta afirmació no és certa, ja que la **intimitat d'una part no depèn de si és visible o invisible**. Per exemple, en una platja nudista, totes les parts són visibles i, tot i així, continuen sent íntimes.

Malgrat que no tots els abusos sexuals impliquen contacte físic, en tots ells el cos hi està involucrat. Quan una persona adulta sedueix un infant per internet per tal que li envii fotos del seu cos despullat, estem davant d'un abús sense contacte físic.

Avui en dia, quan es treballa la **intimitat corporal** cal englobar-hi, també, la **privacitat digital**, ja que les relacions personals també s'esdevenen en l'espai virtual, i la sexualitat no en queda al marge.

L'espai virtual pot esdevenir un espai de risc que requereix mesures de protecció, de la mateixa manera que s'han de prendre en el contacte cos a cos.

És important transmetre als infants, adolescents i joves que **només ells poden decidir amb qui compartir les seves parts íntimes** i que, quan ho vulguin fer, han d'assegurar-se que l'altra persona o les altres persones implicades també ho volen.

En l'abús sexual infantil l'adult accedeix a les parts íntimes de l'infant o o l'obliga a fer alguna cosa amb les seves parts íntimes buscant el seu propi plaer.

Activitat

Per als més petits (6-9 anys): Agafar el cos neutre d'una persona i encerclar-ne les parts que creuen que són íntimes. Posar en comú i debatre quines són les parts íntimes i per què ho són.

Ampliació per als mitjans (9-12 anys): Després de fer l'activitat per als més petits, pensar en quins canvis estan vivint en el cos i com els fa sentir aquest fet: si els agrada o no, què els preocupa...

Ampliació per als grans (+12 anys): Pensar en els riscos associats a pràctiques sexuals que intervinguin les parts íntimes i com disminuir-los per tal de poder gaudir al màxim.

Preguntar: *Alguna vegada us han tocat les parts íntimes sense que vosaltres ho volguéssiu?*

La relació

La intimitat també es manifesta en la relació amb l'altre.

L'**espai personal** és la **distància física**, però també **emocional**, que es necessita per estar còmode i no sentir-se envaït per l'altre.

La distància física que es necessita no sempre és la mateixa, depèn de variables, com ara:

- La **confiança** que es tingui amb l'altra persona: normalment, com més confiança, més proximitat.
- La **localització**: no s'ha de deixar el mateix espai en un context d'estudi, com ara una classe, que en una situació d'esbarjo, com ara una festa.

- **L'emoció** que s'està sentint: és la variable més important. Per exemple, hi ha persones que, quan estan tristes, necessiten molta distància, mentre que n'hi ha d'altres que necessiten sentir algú molt a prop. Així doncs, la manera com afecta l'emoció a la distància personal dependrà de cada persona.

En l'abús sexual infantil s'envaeix l'espai personal de l'infant i no es respecten els seus límits.

Activitat

Per als més petits (6-9 anys): Reconèixer les emocions bàsiques: alegria, por, fàstic, tristesa i ràbia. Ordenar-les segons la distància personal que cadascú necessita quan les sent.

Ampliació per als mitjans (9-12 anys): Pensar en situacions en què se'ls ha envaït l'espai personal i com s'han sentit. Per exemple: *A la tenda quan som molts em sento...; quan ens estem canviant i algú mira em sento...; quan el matí em fan una abraçada de bon dia sento....* Després, pensar en situacions en les quals ells hagin envaït l'espai personal de l'altre.

Ampliació per als grans (+12 anys): Pensar en exemples de situacions en què no es respecti l'espai personal. Explicar en cada cas perquè no es respecta, quin comportament seria el correcte i què es pot fer. Exemples: *Un noi toca el cul a una noia desconeguda i sense el seu permís a la discoteca; una noia mira, d'amagat, les converses del mòbil de la seva parella; una persona insisteix molt a una altra per tal que li faci un petó.*

Preguntar: *Alguna vegada us han envaït l'espai personal? Com us heu sentit?*

El xantatge

El xantatge és una **forma de manipulació** en què es força el subjecte a fer alguna cosa que no vol, no a través de la intimidació i la força física, sinó **unint una cosa que no desitja amb una que sí**.

Per exemple: en la frase «Acaba't la sopa, que l'àvia t'estima molt», es lliga estimar l'àvia amb acabar-se la sopa. Podem pensar que l'infant no es vol acabar la sopa, però vol estimar l'àvia. El xantatge uneix perversament els dos enunciats assumint que, o passen tots dos, o no en passa cap. El resultat és que l'infant sempre farà alguna cosa que no vol: o bé s'acaba la sopa (que no vol) i s'estima l'àvia (que vol); o bé no s'acaba la sopa (que és el que vol) però llavors no s'estima l'àvia (que no vol).

D'aquesta manera el xantatge **deixa al subjecte sense una sortida favorable possible**, més que entendre que és un xantatge i així poder deslligar els dos enunciats.

Frases com «Com que ets especial per a mi farem això que fan els adults»; o bé, «Si ens estiméssim de veritat, faríem això», són un tipus de xantatge en el qual l'infant realitza la condició per sentir-se estimat. És a dir, l'infant pot no voler «fer això que fan els adults», però sí que vol sentir-se estimat.

En l'abús sexual infantil, el xantatge esdevé una eina per assolir que l'infant faci el que vol l'adult.

Un tret pervers que té el xantatge és que, tot i que pot semblar que l'infant té dret a escollir entre dues opcions, la major part de les vegades **la necessitat de sentir-se estimat prevaldrà** sobre l'altra.

Activitat

Per als més petits (6-9 anys): Definir què és el xantatge i pensar-ne exemples quotidians en l'àmbit familiar, d'amics, etc.

Ampliació per als mitjans (9-12 anys): Per què a vegades guanya el xantatge? Quines coses hem fet a través del xantatge?

Ampliació per als grans (+12 anys): Reflexionar sobre diferents situacions en les quals es pot donar el xantatge, per exemple, el xantatge en la parella. Què fer quan la parella et diu que si confieixis en ella li deixaries veure sempre el mòbil? Quines formes subtils de xantatge es donen amb les amistats?

Preguntar: *Alguna vegada us han fet xantatge sobre alguna qüestió relacionada amb la sexualitat?*

El silenci

El silenci és, en la majoria dels casos, un dels requisits perquè l'abús tingui lloc. **Sense silenci no hi ha abús.**

La persona adulta pot aconseguir el silenci de l'infant de diverses maneres, ja sigui a través del xantatge («Si ho expliques, la mare es posarà molt trista»), la intimidació («Si ho expliques, faré mal a la teva germana») o bé la seducció, que atrapa l'infant en la dinàmica abusiva.

Una forma que pren el silenci en els casos d'abús sexual infantil és el secret. En una situació d'abús, l'adult intenta convèncer a l'infant que comparteixen un secret, per això és tan important saber diferenciar els secrets del que són vivències traumàtiques no explicades. Un **secret no fa mal** i ha de ser una decisió individual. Si un secret fa mal o ve imposat per una altra persona, probablement es tracta d'una vivència que l'altre no vol que se sàpiga.

Si no es demostra el contrari, qualsevol tipus de conducta sexual que s'esdevingui entre un adult i un menor de setze anys és, en principi, un delict.

Activitat

Per als més petits (6-9 anys): Què és un secret? Com sabem si un secret fa mal o no? Pensa en exemples de secrets que fan mal i exemples de secrets que no en fan.

Ampliació per als mitjans (9-12 anys): Els límits de la confiança. Una amigat us explica una cosa molt greu. On està el límit de la confiança? En quin punt ho explicaríeu a una altra persona encara que us hagués demanat que no ho féssiu?

Ampliació per als grans (+12 anys): Per què ens guardem secrets que ens fan mal? Per què no els volem explicar? De què tenim por?

Preguntar: *Us heu guardat mai algun secret que us faci mal?*

El consentiment

El **consentiment** és la **capacitat de decidir** si cedim o no als nostres desitjos i/o als dels altres. Generalment, una persona adulta pot decidir sobre la majoria d'aspectes de la seva vida, però en menors d'edat és complicat establir els límits de què poden consentir.

Així doncs, hi ha un acord sobre que **els menors d'edat no sempre poden decidir sobre la seva vida**, per més que vulguin.

En una relació sexual entre dues persones, hi ha d'haver consentiment de totes dues. És a dir, les dues han d'estar d'acord amb les pràctiques sexuals que es duen a terme.

Quina relació hi ha entre el desig i el consentiment?

El **desig** són les ganes de voler fer alguna cosa, mentre que el **consentiment** és la capacitat per decidir si es fa o no.

Hi ha vegades que es vol fer una cosa i no es fa. Per exemple, algú pot tenir moltes ganes de fer-li un petó a una altra, però però no ho fa perquè té parella; o bé, algú pot tenir moltes ganes d'anar a jugar al parc, però no ho fa perquè ha d'estudiar.

D'altres vegades, tot i que no es vol fer alguna cosa, es fa igualment. Per exemple, algú pot no tenir ganes de recollir la seva habitació, però ho fa perquè s'hi ha compromès. O, en l'àmbit sexual, una persona pot consentir fer una postura sexual determinada perquè, encara que no ho vulgui especialment, sap que a la seva parella li agrada molt.

El **desig** és **lliure**, va més enllà de la voluntat del subjecte i, per tant, no sempre és educable. Les persones no decideixen conscientment els seus desitjos i, per tant, es més interessant reflexionar sobre el

consentiment. El **consentiment** no només és en relació amb els propis desitjos, el consentiment també **és en relació amb el desig de l'altre**.

En l'abús sexual infantil, el menor no pot consentir tenir relacions sexuals.

Activitat

Per als més petits (6-9 anys): Definir què és el consentiment. Què podem consentir i què no podem consentir?

Ampliació per als mitjans (9-12 anys): Per què la gent hauria de respectar el sí o el no de l'altra persona?

Ampliació per als grans (+12 anys): Què passa si canvio d'opinió una vegada he consentit?

Preguntar: *Alguna vegada ha passat alguna cosa relacionada amb la sexualitat de què no hagueu donat el vostre consentiment?*

Parlar de l'abús sexual infantil

Al llarg d'aquest document s'han anat desgranant elements tangencials a la sexualitat i a l'abús sexual infantil. És important **adaptar el discurs**, el grau d'explicitat i el missatge segons el grup d'**edat** i el nivell de **maduresa** dels infants.

Com més petits són els infants, menys explícits hem de ser en les qüestions referents directament a l'abús, tot i que no hem de deixar de parlar de la sexualitat, el cos, la distància personal, el xantatge, el silenci, el consentiment...

A mesura que els infants es van fent grans, es pot anar parlant de l'abús sexual de forma més explícita, sempre que abans s'hagi treballat amb el grup de monitors i monitores i amb les famílies.

Sempre que s'abordi la sexualitat i l'abús sexual infantil és important **subratllar els aspectes en relació amb el bon tracte**, tenint en compte que l'abús pot ser perpetrat per un adult o per un menor d'edat. També convé fomentar que es tractin amb **respecte**; aprendre a **identificar quan això no passa** és un element de **prevenció** de qualsevol maltractament.

Convé **incloure les famílies** en aquest procés per tal que estiguin alineades amb la política educativa de l'entitat.

Autoria:

Lluís Escala

Coordinació i revisió:

Beatriz Lorente

Assessorament:

Pilar Polo

Realització editorial:

Naono SL

FUNDACIÓ
**VICKI
BERNADET**

Amb el suport de la Direcció General de Joventut
Departament de Drets Socials

Amb la col·laboració de

**Generalitat
de Catalunya**

Aquesta guia té una llicència:
Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada
4.0 Internacional
(CC BY-NC-ND 4.0)